

## **Azərbaycanda multikultural mühitin yaranmasında siyasi partiya və vətəndaş cəmiyyətinin də böyük payı var...**

**Məhəmmədli Qəribli**

**Əsrlər boyu milli-mədəni rəngarənglik mühitinin formalaşdığı, ayrı-ayrı millətlərin və konfessiyaların nümayəndələrinin sülh, əminamanlıq, qarşılıqlı anlaşma və dialoq şəraitində yaşadığı müstəqil Azərbaycan Respublikası müxtəlif sivilizasiyaların qovuşduğu ölkə olaraq tanınır.**

Tarixə ekskursiya etsək görərik ki, multikulturalizm və tolerantlıq tarixən soydaşlarımızın həyat tərzi olub. Fəxrlə deyə bilərik ki, bu gün multikulturalizm milli kimliyindən, dilindən, dinindən asılı olmayaraq Azərbaycan dövlətinin hər bir vətəndaşının gündəlik həyat tərzinə çevrilib. Azərbaycan xalqının zəngin multikultural keçmişi təkcə xalqımızın bugünkü tolerant yaşam tərzi ilə deyil, həm də yaratmış olduğu ədəbi-bədii, elmi-fəlsəfi, siyasi-hüquqi qaynaqlarda, sənədlərdə yaşayır.

### **İstənilən fikir müxtəlifliyinə dözümlü münasibət bəslənməlidir**

Demokratiya cəmiyyətdə siyasi təşkilatların xalqın hakimiyyət mənbəyi kimi tanınmasına əsaslanır. Daha doğrusu, demokratiya xalqa dövlət işlərində iştirak etmək hüququ verir. Demokratiya əhval-ruhiyyəli cəmiyyətdə, demokratik sosial mühitdə isə plüralizm yaranır. Təsadüfi deyil ki, Azərbaycanda hakimiyyətin mənbəyi xalq hesab olunur və siyasi təşkilatlar onun idarə olunmasında iştirak edir. Nəzərə almaq lazımdır ki, demokratik cəmiyyət əsas partiya və təşkilatların qarşılıqlı əlaqələrinə əsaslanan hakimiyyət sistemidir. Çünki demokratik cəmiyyətdə dövlətin daxili və xarici siyasətinə müəyyən mənada təsir edən təşkilatlar fəaliyyət göstərir. Bunlar siyasi partiyalar, siyasi qruplar və digər ictimai təşkilatlardır. Bu təşkilatların içərisində siyasi partiyalar xüsusi yer tutur, çünki siyasi partiya dövlətin siyasi həyatına təsir göstərən ən mühüm vasitədir. Etiraf edilməlidir ki, Azərbaycanda siyasi plüralizm daha çox müstəqillik dövrünə təsadüf edir. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, siyasi plüralizm müəyyən nöqtəyi-nəzərlər və baxış çoxluğu olub, sosial qrupların öz maraqlarını ifadə etmək üçün təşkilat yaratmaq imkanındır. Siyasi plüralizm şəraitində vətəndaş istədiyi baxışlara, dünyagörüşü istiqamətlərinə malik ola bilər. Lakin bununla yanaşı, o, başqalarının da həmin hüquqlarına hörmətlə yanaşmalı, istənilən fikir müxtəlifliyinə dözümlü münasibət bəslənməlidir. Tolerantlığın əlifbası məhz bu yanaşmadan başlayır.

### **Siyasi institutlar dövlətimizin sahib çıxdığı dəyərlərə uyğun fəaliyyəti daha məqsədəuyğun hesab edir**

Totalitar cəmiyyət isə bütün vətəndaşlarından eyni cür, hakim ideologiyanın müəyyən etdiyi kimi düşünməyi tələb edir. Bu ideologiya hakimiyyətdə olan qüvvələrin maraq və mənafelelərinin ifadəsinə yönəltdiyi üçün onu tənqid etmək, siyasi proseslərə müdaxilə mümkün deyil. Siyasi plüralizm demokratik cəmiyyətin siyasi quruluş prinsiplərindən biridir. Bu prinsipə əsasən siyasi həyat özündə müxtəlif qarşılıqlı əlaqəli və eyni zamanda müstəqil siyasi qrupların, partiyaların və təşkilatların mövcud olmasını zəruri edir. Onların tərtib etdiyi proqramlar, irəli sürdüyü ideyalar daim toqquşma və rəqabət halında olur. Beləliklə, cəmiyyətdə siyasi baxışlar, əqidələr, dünyagörüşlər daim toqquşur, bir-biri ilə ziddiyyətdə və münaqişədə olur. Tolerantlıq plüralizmin bir şərtidir, yəni tolerant olmayan plüralizm yalançı, saxta plüralizmdir. Bunların arasında fərq ondan ibarətdir ki, tolerantlıq dəyərlərə hörmət edir, plüralizm isə fərqli dəyərlərin mövcudluğunu təsdiq edir. Çünki plüralizm fərqlərin və müxtəlif mövqelərin şəxsləri, siyasətləri və cəmiyyətləri zənginləşdirən dəyərlər kimi qiymətləndirilir. Təsadüfi deyil ki, Azərbaycanda siyasi plüralizmin vacib elementlərindən olan tolerantlıq ən yüksək səviyyədədir. Onun formalaşmasında ölkədə fəaliyyət göstərən siyasi partiyaların böyük rolu var. Çünki siyasi institutlar dövlətimizin sahib çıxdığı dəyərlərə uyğun fəaliyyəti daha məqsədəuyğun hesab edir.

### **Vətəndaş cəmiyyəti hüquqi dövlət quruluşunun digər formaları ilə də yanaşı mövcuddur**

Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyəti və hüquqi dövlət quruculuğu gedişində totalitarizm ləğv olunub, siyasi plüralizm, çoxpartiyalılıq, demokratik hüquq və azadlıqlar bərqərar olub, dövlət idarəçilik sistemində ciddi dəyişikliklər baş verib. Həqiqi vətəndaş cəmiyyəti dəyərlərinin kütləvi şəkildə ənənəvi-etik normalarla əvəzlənməsi və bazar iqtisadiyyatı haqqında primitiv təsəvvürlər özünü göstərməkdədir. Bu baxımdan hazırda cəmiyyət, dövlət və fərdlərin qarşılıqlı münasibətlərini öyrənən etik nəzəriyyələr elm və ideologiyanın məcmusu şəklində çıxış edir. Vaxtilə sosialist ideologiyası sovet cəmiyyətində dövlət ideologiyası hesab olunurdu. Müasir dövrdə cəmiyyətin müxtəlif sosial qrup və təbəqələrinin müxtəlif siyasi partiya, hərəkət, cəbhələrin spesifik maraqlarını əks etdirən proqram və modellər kimi irəli sürülən etik nəzəriyyələrə də təsadüf olunur. Buradan da cəmiyyət və onun həyatı haqqında müxtəlif qrup və təbəqələrin təsəvvürünü əks etdirən ideoloji, nəzəri plüralizm meydana gəlir.

Qeyd edək ki, tədqiqatçılar vətəndaş cəmiyyətini demokratiya forması kimi təqdim edirlər. Vətəndaş cəmiyyəti hüquqi dövlət quruluşunun digər formaları ilə də yanaşı mövcuddur. Vətəndaş cəmiyyətinin formalaşması və mövcudluğu milli xarakterdən asılıdır. Bəzən fəlsəfi ədəbiyyatda vətəndaş cəmiyyətini qeyri-siyasi münasibətlər sahəsinə aid edirlər. Vətəndaş cəmiyyətini "xüsusi həyat", xüsusi həyat sahəsi və insanların maraq sahəsi, insanların müstəqil olduqları sahə kimi təqdim ediblər.

Müstəqil, demokratik prinsiplərə söykənən hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyətinin təşəkkül prosesində mədəniyyətdə mədəni-milli identiklik, mədəni özünəməxsusluq və multikulturalizm arasında qarşılıqlı təsir dinamikası qüvvətlənir.

Multikulturalizmlə bağlı siyasət bu və ya digər nəzəri modelin seçilməsini nəzərdə tutmalıdır ki, yalnız bu zaman mədəni müxtəlifliklə əlaqəli vətəndaş cəmiyyətindən bəhs etmək olsun. Çünki qloballaşmanı qəbul etməyən mədəniyyətlər üçün qloballaşma daha dağıdıcı, mədəni rəngarəngliyin şərti ola bilər. Multikulturalizm müxtəlif elmlər qovşağında və yaxud konkret bir elm kontekstində araşdırıla bilər. Şübhəsiz ki, fenomen ideologiya və siyasətdir.

### **Ölkədəki tolerant və multikultural mühitin formalaşması üçün əllərindən gələni əsirgəmirlər**

Burada ümummilli dəyərlər irqi və etnik kultürlərə qarşı dövlət siyasətində müqavimət yox, əksinə, mülayimlik və ya dözümlülük göstərməyi tələb edir. Multikulturalizm demək siyasət elminin də obyektidir. Bu politoloji yanaşmada dövlət-hakimiyyət siyasətində vətəndaş cəmiyyətinin tərəfdaş kimi problemin çözülməsində yaxından iştirakını da məqbul edir. İctimai iştirakçılıqla siyasi proseslərin tənzimlənməsi də rəngarəng mədəniyyətlərin siyasiləşməməsi, yalnız mədəni konturlarla nizamlanmasına da kömək etməlidir. Demək bu fenomen solumun vacib elementi kimi qorunmalıdır ki, siyasiləşib müxtəlif fəsadlar törətməsin. Bu da bəllidir ki, mədəni birlik və mədəni qurumlar mədəniyyətin sosial həyatının bütün tərəflərini əhatə etməklə bəhəm, bəzən siyasi proseslərə də təsir göstərir. Bu baxımdan da Azərbaycanda həm siyasi partiyalar, həm də vətəndaş cəmiyyətinin təmsilçiləri və institutları ölkədə tolerant və multikultural mühitin formalaşması üçün əllərindən gələni əsirgəmirlər.

### **Multikulturalizm dövlət siyasəti olmaqla yanaşı, müasir Azərbaycan cəmiyyətində dəyişməz həyat tərzini təzahür edir**

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının bəndlərində, qanunvericilik aktlarında, fərman və sərəncamlarda Azərbaycan multikulturalizminin siyasi əsasları öz əksini tapıb. Azərbaycan mədəniyyətlərarası dialoqun bənzərsiz məkanına çevrilib. Amma bununla yanaşı, öz milli-mənəvi dəyərlərimizi də qoruyuruq. Ulu öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan xalqının multikultural ənənələrinin qorunması sahəsində həyata keçirilən siyasi xətt bu gün Prezident İlham Əliyev tərəfindən inamla davam və inkişaf etdirilir. Multikulturalizm dövlət siyasəti olmaqla yanaşı, müasir Azərbaycan cəmiyyətində dəyişməz həyat tərzini təzahür edir.

Ölkəmizdə tolerantlıq mühiti hər zaman ən yüksək səviyyədə olduğu üçün burada multikulturalizm, millətlər və dinlər arasında olan münasibətlərə, dialoqa həsr edilmiş beynəlxalq səviyyəli bir çox tədbirlər, elmi konfranslar keçirilir. Dünyanın müxtəlif ölkələrinin ənənəvi dünya dinlərini təmsil edən 200-dən çox nümayəndənin iştirak etdiyi "Qloballaşma, din, ənənəvi dəyərlər" mövzusunda tədbir 2010-cu ilin aprelində məhz Bakı şəhərində keçirilib. Bunu Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə tanınması, tolerantlıq mühitinin genişlənməsi və inkişafı ilə əlaqələndirmək olar. 2011-ci ildən başlayaraq, Prezidenti İlham Əliyevin şəxsi təşəbbüsü ilə hər iki ildən bir Bakıda Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu keçirilir. Bu Forumlar UNESCO, BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı, Avropa Şurası, Avropa Şurasının Şimal-Cənub Mərkəzi, İSESCO, BMT-nin Dünya Turizm Təşkilatının tərəfdaşlığı ilə reallaşdırılır. Ölkəmizdə multikulturalizmin, milli-mənəvi dəyərlərin inkişafında və təbliğ edilməsində Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın əvəzsiz xidmətləri var. Heydər Əliyev Fondunun təşkilatçılığı ilə dünyanın müxtəlif ölkələrində möhtəşəm layihələr reallaşdırılıb.

Multikultural dəyərlər ümumbəşəri xarakter daşdığı üçün hər birimiz ölkəmizdə bu dəyərləri qorunmalı və təbliğ etməliyik. Ölkəmizin milli marağına, milli və dini birliyimizə xələl gətirmək istəyənlərə qarşı mübariz olmalıyıq. Xalqımızın tarixdən gələn milli-mənəvi dəyərlərini biz gənclər yaşadaraq gələcək nəsillərə ötürməliyik. Məhz bu səbəbdən də biz dövlətimizin sahib çıxdığı multikulturalizm və tolerantlıq kimi bəşəri dəyərlərin inkişafında, təbliğində milli mövqeyilə seçilən QHT və siyasi partiyaların fəallığını görürük.